

Tweede Kamer. Zeker wel, antwoordde Albarda, maar 'de SDAP . . . beschouwt gewapende landsverdediging als nationale zelfmoord'¹ en op zijn jaarlijkse kerstrede voor de federatie Amsterdam, op 26 december 1930, voegde hij er aan toe dat, als mobilisatie tot oorlog zou dreigen te leiden, de sociaal-democratie land en volk zou trachten te redden met haar 'dappere ongehoorzaamheid'. Nòg hoor ik die bronzen, overtuigende stem, nog zie ik de lange, kaarsrechte gestalte van Troelstra's opvolger op het podium van het Concertgebouw staan, de rechterwijsvinger geheven ter versterking van zijn waarschuwing; beloond werd zij met donderend applaus waarin ik, zestienjarige gymnasiast, van harte instemde. Die twee woorden – en hun echo bleef nog jaren klinken in het land – wogen heel wat zwaarder dan de gereserveerde uitspraak van het bestuur van de SDAP, luttele weken tevoren, 'dat over de middelen en de tactiek die in geval van mobilisatie of oorlog zullen worden toegepast, vooraf geen beslissingen te nemen zijn.'²

Hoewel in protestants-christelijke kringen geenszins eenstemmig over de defensie gedacht werd – de kleine Christelijk-Democratische Unie, in 1926 opgericht, stelde zich op pacifistisch standpunt³ –, was bij anti-revolutionairen en christelijk-historischen van principiële verwerping van de landsverdediging geen sprake; evenmin bij de Rooms-Katholieke Staatspartij en bij de liberale Vrijheidsbond. Hier kwam het practisch probleem aan de orde: welke offers zullen gebracht worden? Meer dan geringe wilden of durfden de successieve kabinetten niet vragen. Van f 207 miljoen in 1919 daalden de defensieuitgaven in 1921 tot een peil in de buurt van de f 100 miljoen. Het zou eerst in 1936 overschreden worden.⁴

Deze bezuiniging had voor de defensie catastrofale gevolgen die tot diep in de jaren '30 doorwerkten.

De kern van het leger werd al vóór de eerste wereldoorlog gevormd door de infanterie. De eerste oefening duurde toen acht maanden. Niet alleen werd die periode bekort maar ook werd de omvang beperkt van de lichte die voor eerste oefening moest opkomen. In het jaar waarin zij negentien werden, ging voor alle jongemannen de dienstplicht in. Dat waren in de

¹ Aangehaald a.v., p. 110. ² *Het Volk*, 8 dec. 1930. ³ Ze verwierf bij de Kamerverkiezingen van 1937 2,1% van alle uitgebrachte, geldige stemmen, waarvan meer dan de helft (60%) afkomstig uit Friesland, Groningen, Drente en Overijsel.

⁴ De werkelijke jaarlijkse defensie-uitgaven beliepen (in honderden miljoenen guldens): 1920: 127, 1921: 115, 1922: 107, 1923: 92, 1924: 93, 1925: 92, 1926: 92, 1927: 88, 1928: 86, 1929: 81, 1930: 87, 1931: 88, 1932: 83, 1933: 77, 1934: 75, 1935: 76. In deze zestien jaren werd f 235 miljoen minder aan de defensie uitgegeven dan door de Staten-Generaal gevoteerd was. Van Ham: 'De verzorging van de Koninklijke Landmacht in 1939 en 1940', dl. II, p. 54.